

LEPOLD ANDREA

Sumák propaganda

Válasz a Suttgó propaganda című recenzióra

Köszönöm Sümegi István kolléga félálomban született írását (Kortárs, 2024/11), amely szándéka ellenére példátlanul jól célzott reklám tényfeltáró kötetem számára.

A *nagy füzet kísértetei* című művemben egy több mint hetven éve kerülgetett tabut lepleztem le és jártam körül: világhírű írónőnk, Kristóf Ágota apját 1948-ban nem politikai okokból vagy katonaszökevényként ítélték el (és ült öt évet börtönben), hanem azért, mert közel húsz éven át szexuálisan molesztálta leánytanítványait. Tizenhét eset derült ki; ezek közül nyolc kislányt Kristóf Kálmán meg is erőszakolt. Három gyermekéből kettő író lett: Ágota Svájcból, francia nyelven jelentette meg hátborzongatóan sötét, perverziókat ábrázoló regényeit, míg Attila a Magyar Nemzet publicistájaként és népszerű krimiíróként tevékenykedett itthon.

A Kristóf-traumáról szóló összefoglaló tanulmányomat a Vasi Szemle 2022. novemberi számában publikáltam *Túllépni apánkon* címmel (olvasható a honlapomon is: kristoftrauma.hu), könyvem pedig éppen egy évvel később, 2023 novemberében jelent meg. (A szó szoros értelmében nem magánkiadás, hiszen családi vállalkozásunk gondozta, amelynek tevékenységi körébe tartozik a könyvkiadás.) Telnek az évek, és kínos a csend: a téma mindaddig szakmai visszhang nélkül maradt. Sümegi teszi most az első, ügyetlen próbálkozást.

Kutatásom jelentőségét igazságtalanul és rosszindulatúan elbagatellizálja, eredményeimet hitelteleníteni próbálja, és még olyan erkölcstelen eszközöktől sem riad meg, mint állításaim roncsoló átfogalmazása és a pontos, ellenőrizhető hivatkozások szándékos kerülése. Asszociációit és frusztrációit vetíti rám, majd számon kéri rajtam. Ráadásul úgy próbál kiosztani engem, hogy közben eltitkolja saját igen jelentős szerepét abban, hogy munkám irodalmi vonalon teljes szakmai támogatás nélkül maradt.

Nem is értem, mitől érzi magát feljogosítva erre a magatartásra. A Petőfi Irodalmi Múzeum adatlapja szerint filozófus. A Kőszegi Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete (FTI-iASK), ahol „állandó kutató”, honlapján elnézően hallgat arról, hogy nincs irodalmi végzettsége, ennek ellenére az Ágota Kristóf Kutatócsoport vezetője. Ezért nevezem kollégának: kutatásunk témája, bár egészen más hozzáállással, ugyanaz, és végzettségünk alapján egyikünk sem ért hozzá. Nekem a tényfeltáró újságíráshoz kommunikáció szakos diplomám és a tíz éven át egy civil szervezetnél aktívan gyakorolt oknyomozó tevékenységem jelentette az alapot. Irodalmi, történelmi, pszichológiai végzettségem nincs. Hiányosságaimmal tisztában vagyok – ezért szerettem volna a könyvem megírásához szakmai támogatást találni, már a kezdetek kezdetén.

Az FTI-iASK kutatóival való kapcsolatomban vagy inkább annak hiányosságai bonyodalmasak, de jól tükrözik a magyar értelmiségi körök halálos betegségeit: a szakmai féltékenységet, az etikátlanságot és a kirekesztést.

Köszönöm a szerkesztőség nagyvonalú felajánlását a viszontválaszra, de nem kívánok élni vele. Már csak azért sem, mert nem szeretném, ha ez a nagy múltú folyóirat holmi szappanopera színterévé válna. Mindössze annyit kívánok leszögezni, hogy a főnti írás egyetlen érdemi ellenvetést sem fogalmaz meg a recenziómban tett állításaimmal szemben; több olyan, személyemre vonatkozó kijelentést tesz, melyek hamis volta néhány internetes kattintással igazolható; olyasmiket konfabulál, amiknek – tanúkkal és dokumentumokkal bizonyíthatóan – éppen az ellenkezője történt.

Sümegi István

A szerkesztőség mindkét fél véleményének közlésével lezártnak tekinti az ügyet.

Sümegei elhallgatja és elferdíti a valóságot, mikor azt állítja, „az igazságot fölfedő dokumentumokat” Söptei Imre és Mátay Mónika történészek (szintén a kőszegi kutatóintézet munkatársai) találták meg; felfedezésükről Mátay egy 2018-as tanulmányban számolt be; és ezekhez a tényekhez én semmit nem tudtam hozzátenni. A hivatkozott, *Hogyan lehet egy író analfabéta?* című 17 oldalas publikációban Mátay egyetlen szűkszavú bekezdést ír Kristóf Kálmán szexuális bűncselekményeiről. Ez valóban az első kortárs közlés az esetről, de csupán a korabeli újságcikkekre (Világ, Nyugati Kis Újság, Vasmegeye) hivatkozik, a döntő bizonyítéknak számító bírósági végzésre – amelyben a cselekmények részletesebb leírása és az áldozatok listája szerepel – nem. Mátay lábjegyzetben hozzáteszi: „Az esetről és az eljárásról levéltári források is fennmaradtak, bár egyes forrásokat az idők folyamán leselejteztek. A személyiségi jogok tiszteletben tartása miatt ezeket a forrásokat jelen tanulmányban nem használom.” Mátay nem is ismerte a végzés tartalmát, csak létezéséről tudott homályosan. A személyiségi jogok védelme nem lehetett indok arra, hogy a dokumentumban megfogalmazott tényeket ne tegye közzé (nevek nélkül). Valójában én küldtem át neki a végzés teljesen anonimizált másolatát 2020 júliusában e-mailben – ekkor találkozott a szöveggel először. Elsőbbségének elismerését velem szemben sosem követelte, de nem is kell, hiszen az igazságnak megfelelően részben elismerem. Sümegei viszont teljesen összekeveri, ki mit talált meg és mit publikált.

Jómagam először egy idős kőszegi hölgytől hallottam a történetet, 2019 őszén. Gyors internetes böngészés után arra a következtetésre jutottam, hogy az igazságot még sehol nem írták le, sőt, Kristóf Kálmán börtönbüntetésének okával kapcsolatban téves információ terjed. A hölgy közbenjárásával 2019 decemberében kaptam meg a levéltártól a végzés másolatát, és az első döbbenet után (a hölgy neve a megerőszakoltaké között szerepelt – ezt ő nem mondta) hozzákezdtem a további anyaggyűjtéshez. Mátay Mónika kutatási tevékenységéről csak később, 2020 nyarán szereztem tudomást egy online programfüzetből, amely szerint egy évvel korábban az ELTE egyik konferenciáján előadást tartott a kőszegi történelmi tabukról, köztük a szóban forgó bűncselekmény-sorozatról. Rögtön kapcsolatba léptem vele, és együttműködésre kértem, amit el is fogadott. Neki köszönhetem a Nyugati Kis Újság cikkét; az első televíziós riportot, amit Ágotáról láttam; és Mátay szerezte nekem az első támogatói nyilatkozatot (az FTI-iASK-tól; a másodikat a Savaria Múzeumtól kaptam), amellyel bizalmasabb iratokat is megtekinthettem a levéltárakban. Mindezeket utólag is köszönöm.

Hogy miképp lehetséges, hogy a téma egyetlen újságíró és kutató sem „harapott rá”, miután Mátay 2018-ban felszínre hozta, és helyettük miért egy ilyen kontárnak kellett sok kerülő úton, öt év múlva eljutnia az ügy részletesebb feltárásáig, mint én, magam sem értem teljesen. De sok szempontból szerencsés volt így, ahogy történt: egy ilyen kényes témához függetlenség, empátia és bátorság kellett, és ezeket a feltételeket, legalábbis nagyjából, úgy érzem, teljesíttem.

Könyvemben a bírósági végzés közlésén kívül megszólaltatok idős tanúkat és a Kristóf család egyik tagját; korabeli levéltári és magántulajdonban levő dokumentumokat mutatok fel; és a fellelhető adatok alapján jól kivehetően rekonstruálom a bűncselekmény-sorozat előzményeit, körülményeit és következményeit, továbbá a párhuzamosan futó életutakat: a Kristóf család tagjait egyenként, az egyik áldozatát pedig addig a szintig, amíg személyazonossága még titokban maradhat. Tehát jócskán kibontom, amit Mátay egy bekezdéssel elintézett.

Sümegei öt kijelentést tesz cikkében, amelyeket projekciója eredményeképpen az én „határozott kijelentéseimnek” nevez, s ezekre alapozza cikke törzsét. Őszintén örülök, hogy közülük a legelsőt, a legfontosabbat illetően valóban egyetértünk, s végre számára is megkérdőjelezhetetlen és kimondható (vagy egyelőre csak leírható), hogy „Kristóf Kálmánt 1948-ban pedofil bűncselekmények elkövetése miatt ítélték el”. Ez az első alkalom, hogy Sümegei ezt Ágota életrajzából nem cenzúrázza. (Ahogy például tette a Kristóf Ágota-emlékfal megnyitóján, a kőszegi Írótkó Hotelben 2024 tavaszán.) Az Ágota Kristóf Kutatócsoport vezetőjeként első dolga lett

volna, hogy legalább a publikálásaim után kiáll az igazság mellett, és terjeszti azt – ha már előtte sértődötten kidobott a kutatócsoportból.

Sümegei provokációjára muszáj ezt a kidobást újra elmesélnem, de ezúttal nem rébuszokban, mint a Kőszeg és Vidékében tettem fél évvel ezelőtt (*Hulljanak a könnyek!*, 2024. március 11.).

Mátayval 2021 őszén végleg megszakadt a kapcsolatom, azután, hogy átküldtem neki könyvem első, százoldalas „kézirátát”. Arról volt szó korábban, hogy esetleg lektorálná – kérttem, hogy döntse el, vállalja-e. Válasz helyett többé nem vette fel a telefont, nem hívott vissza, és nem reagált az e-mailekre. (Részben mentségére szolgáltak egészségügyi problémái.) A következő tavasszal véletlenül tudtam meg az azóta elhunyt Bokányi Péter irodalomtörténésztől, hogy a kőszegi kutatóintézetben újraindult az Agota Kristof Kutatócsoport. Bokányi csodálkozott, hogy engem nem értesítettek, hiszen az intézet és különösen Mátay ismerte az erőfeszítéseimet, s Mátay neki meg is „mutatta” a „kéziratomat”. Sümegei Istvánhoz, a kutatócsoport vezetőjéhez irányított. Reményekkel telve hívtam fel Sümegeit, aki erősen mentegetőzött, Mátayra hárítva az elmulasztott értesítés felelősségét. Ő is azt a szót használta, hogy Mátay „megmutatta” neki, amit egy évvel korábban írtam. Ezt én naivan úgy értettem, hogy valami kivonatot kaptak Mátay kommentjeivel, esetleg papíron mindent. A szétküldözgetést nem tudtam elképzelni, mert alapnak véltem, hogy tudományos körökben tiszteletben tartjuk egymás szellemi tulajdonát. A kutatócsoportnak én magam csak a néhány oldalas összefoglaló tanulmányt küldtem át (*Tülluépní apáánkón*), amely később megjelent a Vasi Szemlében. Ezt bocsátottam vitára, de arra már nem került sor. Sümegei meghívott a zártkörű tematikus sétára, amelyet Czetter Ibolya irodalomtörténész, Ágota életrajzírója és kultuszának élharcosa vezetett a kőszegi utcákon, 2022. május 18-án. A csoport egyik tagja ott elkottyantotta nekem, hogy az egész brancsnak megvan a százoldalas, kiforratlan „kéziratom”, mert Sümegei mindenkinek átküldte. Az elképedésből feleszmélve e-mailben emlékeztettem Mátayt és Sümegeit, hogy erre nem kértek tőlem engedélyt. Miért bántak úgy kutatómunkám kétéves részeredményével, mintha csak egy mém lenne, amit gombnyomással szétküldünk a világban? Mátay nem válaszolt, Sümegei e-mailjéből pedig idézek: „...az ember fia/lánya egyebek mellett azért ír, hogy azt mások elolvassák”. Azt ígérte, a dokumentumot törli, és el is felejtí, az egész történettel együtt. Mint utólag kiderült, a nevemet is törölte a csoport levelezési listájáról, pedig erről nem volt szó.

Ezek után kifejezett arcátlanságnak tűnik, hogy szakmai felkészületlenséggel vádol, történelmi és irodalmi téren. (A stílisztikát dicséri, a pszichológiai oldal erősségéről pedig szót sem ejt.) Nekem továbbra sincs hiányérzetem. Kutatási anyagomat nem akartam felhígítani mellékes szalakkal, de Ágota és Attila történelmi jellegű elbeszéléseit és utalásait, magyarázatokkal ellátva, közöltem. Az '56-os forradalomról írtam bővebben, mert Ágota első férjének, Béri Jánosnak a szerepét eddig senki nem tisztázta, és nem volt világos, miért kellett disszidálniuk. Könyvemmel én publikáltam először, hogy Béri a szombathelyi forradalmi események egyik központi alakja volt, és zsidóüldözéssel, illetve hadifogsággal kapcsolatos személyes tapasztalatai után nyilvánvalóan nem kívánt még egy politikai megtorlást is magának. (A történelmi szalok felgombolyításához egyébként kaptam háttérsegítségét, de nem történelmi minőségben.)

Ami az irodalmi vonalat illeti, perverziónál Ágota művei közül csak *A nagy füzetet* vádoltam; ezt Sümegei is megjegyzi, de hozzáteszi, hogy szerinte a többi műről is ezt gondolom. Szeretném megkérdezni, miről vitatkozunk tulajdonképpen. Arról, amit a könyvemben leírtam, vagy arról, amit Sümegei gondol, hogy gondoltam?

Szerinte mindent félreértelmezek, s erre példaként utal *A termék* című elbeszélésre, illetve *A bizonyíték* című regény Victorrról szóló betéttörténetére, de csupán a címek és a könyvem vonatkozó oldalszáma erejéig. Be kell vallanom, én Sümegeivel ellentétben nem hengegetek azzal, hogy gondolatolvasó lennék. Tele voltam várakozással, hogy na, most végre megtudom, Sümegei miben okosabb nálam. Nem tudtam meg.

Ágota műveit, elsősorban a regényeit a szerint a szempont szerint elemeztem, amit Ágota több interjúban világosan és félreérthetetlenül leszögezett: hogy nem akart semmit üzeni, csak az életéről akart mesélni. Először arról, hogy bátyjával, Jenővel hogyan élték meg a második világháborút Kőszegen (*A nagy füzet*), aztán a disszidálás traumájáról, a testvéreitől való elszakadásról és a honvágyról (*A bizonyíték*, *A harmadik hazugság*, *Tegnap*). A háborúval kapcsolatban bevallotta, hogy inkább jó élményei voltak róla, mint rosszak, és a zsidók sorsa nem nagyon foglalkoztatta. Úgy véltem, Ágota iránymutatása a szövegei értelmezéséhez a lehető legbiztosabb, megkérdőjelezhetetlen kiindulási alap. A részletekben előfordulhat, hogy tévedtem; túlkombináltam vagy sarkosan fogalmaztam valamit, de mindig hangsúlyozom, hogy nyitott vagyok az építő kritikára, ha az konkrétumokat tartalmaz, és megfelelően alá van támasztva.

Ágota valóban nem „gonosz pedofil propagandának” írta a műveit. Önterápiás céllal alkotott; joga volt kiírni magából azt, ami fáj, és meg is jelentetni, sőt, örülni a sikerének. A felelősség inkább azoké, akik józan eszük sugallatát és részben a szerző iránymutatását is figyelmen kívül hagyva téves kategóriába sorolták *A nagy füzetet* („posztmodern háborúellenes dráma”), és beirányították a tananyagba, svájci és francia kiskamaszok kötelező olvasmányai közé. Így lett Ágota műve pedofil propaganda.

Természetesen nem azt kifogásolom, ha egy mű kegyetlen, hanem azt, ha a legnagyobb borzalmakat éretlen fiatalokra erőltetik rá. Több fórumon is elmondtam, hogy Kristóf Ágota *Trilógiájára* 18-as karikat tennék. Különösen azért, mert a különböző szexuális devianciákat (szex gyerekekkel, kutyával, ostorral, vizelettel, gyilkosság közben) érzelemmentesen és ítélet nélkül ábrázolja, pedig nagy részük diagnosztikai kritériumokkal jól leírt mentális betegség, ezen felül némelyik bűncselekmény is. Ezek elkövetőit Ágota mégis pozitívként állítja be, főként azért, hogy a pedofil cselekmények áldozatai, a főszereplő fiúk ragaszkodnak hozzájuk, és jó kapcsolatban maradnak velük.

Szász János óriási felelősséget vállalt, mikor megfilmesítette *A nagy füzetet*. Ki kellett hagynia jó néhány jelenetet, amit képernyőn nem bírna el az ember gyomra. Ha ezt nem tette volna, *A nagy füzet* című film illegális tartalomként a dark weben pörögne, pedofilok és más pszichiátriai betegek nagy élvezetére. Egy regény esetén persze a borzalmas képeket a szöveg alapján a saját agyunk gyártja és cenzúrázza, és egy érett, egészséges felnőtt a szerző helyett adekvát érzelmeket és ítéleteket kapcsolhat hozzájuk. De teljesen világos, hogy egy ilyen transzgresszív regény nem gyerekek vagy éretlen fiatalok kezébe való. Meglepő módon Sümei ebben egyetért velem, igaz, ezt a fontos véleményét a lábjegyzetbe száműzte.

Érvelése nem csak irodalmi téren sántít. Kaptafájánál maradva, a logikáról okoskodva belesétál a saját csapdájába. Szerinte csak feketében és fehérben tudok gondolkodni; ha valaki nem az egyik, akkor nyilvánvalóan a másik. Pedig ő teszi ezt: feltételezi, hogy a svájci és franciaországi szülők többsége nem kifogásolta, hogy *A nagy füzet* a gyermekeik számára kötelező olvasmány; elfelejti, hogy erről nincs adat; továbbá, aki nem kifogásolta, nem biztos, hogy helyesli. Valószínű, hogy a szülők nem csekély hányadának eleve fogalma sincs, miről van szó. Én nem tudok egyetlen nyilatkozatról sem, amiben szülő kifejezetten azért protestált volna, hogy *A nagy füzet* vagy az egész *Trilógia* igenis maradjon kötelező. És ha az ellenzők tényleg kisebbségben vannak is, ez nem jelenti automatikusan azt, hogy kéréseiket le kell söpörni az asztalról.

Sümei bántalmazási ügyekkel kapcsolatos tudatlanságát és tapintatlanságát jelzi, hogy bár maga is használja a „kollektív hallgatás” kifejezést, számon kéri rajtam, miért nem kerestem fel a bírósági végzésben szereplő névsor alapján a további áldozatokat. Felhívom figyelmét, hogy egy 76 évvel ezelőtt lepleződött gyermekzaklatási ügyről van szó, és akikről beszél, ma már nagyjából 83-107 év körüli hölgyek. Többségük szó szerint hallgat, mint a sír. Érzéketlen és etikátlan eljárás lenne ajtóstul berontani családokhoz egy levéltári dokumentumot lobogtatva, amely szerint valamelyik felmenőjüket kislánykorában megerőszkolta vagy molesztálta a tanító bácsi.

Én azt az eljárást választottam – és ma is ezt látom etikusnak –, hogy az ügyet a nyilvánosság elé tártam. Az áldozatok neveit csupán arra használtam, hogy összehasonlításokat végezzek az iskolai naplók névsoraival, s ezáltal felállítsak egy hozzávetőleges statisztikát arról, hányan lehettek közülük csikvándiak, hányan kőszegiek. Azután igyekeztem a neveket elfelejteni. Amelyik családra munka vár ezzel a traumával kapcsolatban, az előbb-utóbb szembesül ezzel. Így tiszteletben tartom érzelmeiket és a hallgatáshoz való jogukat, és nem teszek erőszakot kívülállóként a családi igazságok sorsán.

Talán lesz majd fórum, ahol kutatásom hihetetlen fordulatairól, meglepetéseiről, érzelmi mélységeiről, elakadásairól és a kegyelemteljes tovább-billenésekről mesélhetek. Most csak kifejezném sértettségemet a tanúk nevében is: Sümegi elbagatellizálja a „terepen” történő adatgyűjtés pótolhatatlan és igen időigényes munkáját, amely az empátián kívül nem kevés szervezőkészséget, találékonyságot és rugalmasságot kíván, továbbá ilyen idős tanúk esetében versenyfutás az idővel. Íróasztal mögül filozofálgatni nyilván könnyebb.

A Kristóf családnak is lehetőséget adtam a megnyilatkozásra; ez jelentősen növeli a történet hitelességének fokát. Végül csak az azóta elhunyt Ujlaki Ágnes, Kristóf Attila özvegyét sikerült megszólaltatni, de ez nem kevés. Elmondta, hogy a rokonságból ő a legidősebb generáció utolsó tagja, és még személyes emlékeket őriz Kristóf Kálmánról. Csak a koncepció perről szóló családi legendát ismerte, és mélyen megrázta az általam feltárt valóság. (Ágota fiával és az ő unokatestvéreivel is felvettem a kapcsolatot, de vagy semmit nem tudtak nagyapjuk börtönbüntetéséről, vagy nem kívántak nyilatkozni.)

Könyvem másfél évvel ezelőtti megjelenése látványosan lebontotta az emberek bizalmatlanságát; azután a szívek, szájak már könnyebben megnyíltak. A kőszegi és csikvándi bemutatóim során több irányban újra „szimatot kaptam”, és új tanúkat ismertem meg. Az utólag született cikkek, interjúk honlapomon, a *kristoftrauma.hu*-n, a *Cikkek* menüpont alatt olvashatók. Például az, amelyben a 14 éves Zámolyi Irén 1939-ben elkövetett rejtélyes öngyilkosságát járom körbe egy barátnője és egy rokona segítségével. A csikvándi szóbeszéd szerint Irén azért lett öngyilkos, mert teherbe esett Kristóf Kálmántól, és családja nem kért ebből a szegényből. (Az áldozathibáztatás tipikus esete.) Sümegi kollégának viszont a legfrissebb interjúmat ajánlom figyelmébe (címe: *A tanárok is féltek tőle*), amelyben egy 89 éves néni elmeséli, Ágota milyen kíméletlen besúgója lett a kommunista rendszernek apja gyermekmoleesztálási botránya után, s a kőszegiek egy része emiatt mennyire ellenzi, hogy a város díszpolgára maradjon, és utcát nevezzenek el róla.

Biztos vagyok benne, hogy az ő ellenszenvükön sokat enyhítene, ha az eddig takargatott igazságok nyíltan kimondatnának, elismertetnének, és besorolhatnának az evidenciák közé. Ez lehet a záloga annak, hogy a Kristóf Ágota-jelenség pozitívumai több befogadóra találjanak.

Sümegi öt, nekem tulajdonított állítása közül még csak az elsőt említettem. A további négy, amelyek szerint (2) az apa bűne átszállt gyermekeire; (3) Ágota és Attila tudatosan félrevezette a közvéleményt; (4) Ágota művei perverzsek; illetve (5) Ágotát megerősökölt az apja, és maga is perverzzé vált – felkeltik bennem a gyanút, hogy Sümegi vagy félálomban olvasta a könyvemet, és szavaimat összekeverte a saját fantáziájával, vagy alapvető szövegértelmezési problémákkal küzd. Utolsó állítása különösen veszélyes, és őszintén remélem, a recenzió szövegezés és formázása alapján egy olvasó sem esett abba a tévedésbe, hogy tőlem vett idézetnek tulajdonítsa.

Annak a feltételezésnek, hogy Kristóf Kálmán bűne átszállt a gyermekeire is, éppen az ellenkezőjét igyekeztem tisztázni. Sümegi mentegetőzik is, hogy nem akarja felsorolni az összes utalásomat, mely szerinte a bűn „öröklésére” vonatkozik; pedig szerencsés lett volna, mert így szélmalom ellen harcol, és azt a benyomást kelti, hogy lusta volt az alapos munkához. Csak két, gyenge lábon álló hivatkozást tesz: az egyik a könyvem címlapja, a másik a megszólaltatott áldozat közlése az epilógusból. (A kettő közötti több mint 200 oldalas tartalomtól Sümegi hanyagul eltekint.) Emlékeim szerint nem magyaráztam meg, miért helyeztem el Ágota és

Attila gyermekkori képét egy rózsaszín ruhácskán, 17 égő gyertyával körülvéve, de ha ennyire nem világos, megteszem most. Mint a könyv címével is, azt próbáltam kifejezni, hogy életük végéig kísértette őket apjuk bűne. Valójában ők is áldozatok, csak gyertya helyett a kedves fotóval akartam megemlékezni róluk, jelezvén azt is, hogy a könyvnek ők a főszereplői, már csak azért is, mert az ő életútjuk és személyiségük rekonstruálható a legjobban. Az egyetlen megszólaltatott áldozatnak azért tettem fel a kérdést, hogy meg tud-e nekik bocsátani, hogy a legilletékesebb szájából hangozhasson el a felmentés: egyrészt elejét vegyük a további igazságtalan ítékezésnek, amelyre a felületes olvasó elragadtathatja magát, másrészt felszabadítsuk Ágota és Attila lelkét a teher alól, amelyet apjuk iránti önkéntelen szeretetből és hűségből magukra vettek. Eszembe se jutott volna Kristóf Kálmán arcképét „felkoszorúzni” gyertyákkal, vagy egyáltalán rátenni egy kislányruhára – ez sugallt volna igazán felháborító üzenetet! Nem is értem, Sümeginek ez miért tetszett volna jobban.

A közvélemény tájékoztatását illetően Kristóf Attila korrekt volt: inkább azt mondta meg, miért *nem* ítélték el az apját. Nővéréről írt nekrológiájában (amelynek beszédes a címe: *A gyermekkor bilincsei*) tisztázta, hogy apja nem politikai okokból ült. Ágota nyilvánvalóan sokkal több „zaklatást” élt át a média felől, mint öccse. Hogy milyen félrevezető válaszokat adott az újságíróknak, arról könyvem *A vezeklő* című fejezetében írok. (A találó megfogalmazást, hogy Ágota vélhetően vezekelt valamiért egy életen át, Mórocz Zsolt *Nyelv és száműzetés* című figyelemre méltó esszéjéből kölcsönöztem.) Ágota rafinált stratégiaként ügyelt arra, hogy a célirányos kérdésre adott feleletei ne maradhassanak fenn pontos idézetként, de utalásaiból mindenki úgy értette, Kristóf Kálmánt katonaszökevényként vagy politikai okokból csukták le 1948-ban, és Ágota soha nem kért helyreigazítást. Ő igenis tudatosan megtévesztette a közvéleményt. Igaz, egy percig sem kértem rajta számon ezeket a hazugságokat. Ágotának nem volt feladata a családi szennyest a nyilvánosság elé tárni. Ez az újságírók és a kutatók dolga lett volna, például az Ágota Kristóf Kutatócsoporté, akik nap mint nap azok között a falak és emberek között közlekednek a községi utcákon, amelyek és akik hetvenhét éve tudják a fájó igazságot.

Azzal kapcsolatban, hogy Ágotát megerőszkolta-e az apja, nincs bizonyíték. Gyanú van, és azt tápláló utalások; továbbá Ágotán – két fivérével ellentétben – a krónikus traumák túlélőinek szinte minden tünete felfedezhető (ő és családtagjai visszaemlékezései, valamint a műveiből tükröződő világlátás alapján). Valószínűleg soha nem lesz a gyanú sem megcáfolva, sem igazolva.

Ujlaki Ágnes mesélte, hogy Ágotát is megvizsgálta nőgyógyász a botrány idején; ő egyenesen Ágota szájából hallotta ezt. Sümegi ezzel kapcsolatban újra beleesik az iménti csapdájába: arra következtet, hogy ha Ágotát megvizsgálták, de nincs a neve az áldozatok között, akkor a vizsgálóbíró bizonyára elvetette a feltevést, hogy Kálmán a saját lányát is bántalmazta. Tehát ha valami nem fekete, akkor fehér. Felhívom Sümegi figyelmét, hogy van még egy szürke zóna: a gyanú fennmaradt, de nem sikerült bizonyítani. Családon belül bántalmazott gyerekek gyakori védekezőmechanizmusa, hogy nem vallanak az elkövető szülő ellen (hiszen ezzel saját létbiztonságukat is fenyegetnék), hanem kifejezetten a védelmükre siető szakemberek (rendőr, védőnő, orvos, pszichológus stb.) ellen fordulnak. Az Attila regényében olvasható baleset bizonygatása (hogy Ágota fennakadt egy kerítésrúdon) patthelyzetbe hozhatta a nyomozókat, hiszen az esetleges pozitív orvosi vizsgálatot használhatatlanná tette.

Valóban bátorkodtam Ágota és Attila fikcióiból idézeteket kiragadni a valós történet elbeszéléséhez. Tettemet a következőkre alapoztam. Először is, Attila több mint húsz évvel az *Oidipusz körbejár* című regénye megjelenése után nyilvánosan elismerte (várt ezzel Ágota haláláig), hogy a kötet önéletrajzi regény; majd özvegye, Ujlaki Ágnes 2022-ben folytatott levelezésünk során tisztázta, hogy a főszereplő család története a Kristóf család valósága volt. Attila szinte csak a tulajdonneveket cserélte át. Ezek tények. Másodszor, Ágota számtalanszor elmondta, hogy mind a négy regénye önéletrajzi ihletésű. A jelenetek többsége nyilván szimbo-

likussá torzult, de egy-kettő valóságát maga Ágota igazolta interjúkban, sok más pedig párhuzamba állítható Attila már hitelesített elbeszéléseivel.

Hogy az állítólagos fikció mennyire valósággá élesedhet ennyi év után is, arra jó példa a legutóbbi interjú, amely a honlapomon olvasható (*A tanárok is féltek tőle*). Ebben igazolást nyer Ágota kamaszkori ügye, az illegális határátlépők feljelentése, amelynek két időszakban történő elbeszélésére korábban Attila regényében figyeltem fel. Ez a bámulatos azonosság a néni visszaemlékezése és Attila narrációja között figyelmeztető jel Sümegi és társai számára, hogy nem szerencsés mindenáron a szőnyeg alá szorítani az irodalmi szövegekből előtörni kívánó tényszerű realitást.

Egyébként van abban ráció, hogy „minden lehető rosszat elmondok” Kristóf Ágotáról. (Köszönöm ezt a megfogalmazást; a „lehető” szó teljesen helytálló.) Valójában ellensúlyozni akarom a „glóriacsínálást”, ami már elég régóta folyik, főleg kőszegi és szombathelyi értelmiségi körökben. Ágotáról már minden „lehető” jót elmondtak. Legyünk korrektek, és fedjük fel a fájó vagy elborzasztó igazságokat is! Nekem addig kötelességem folytatni a tevékenységemet és hirdetni a „Kristóf-trauma” történetét, amíg Ágota közvélemény elé tárt életrajza cenzúrazatlan és teljes nem lesz. Ezalatt csupán annyit értek, hogy legyen benne említve a gyermekek elleni szexuális abúzus, amit apja elkövetett, s hogy ez témát és motivációt jelentett számára alkotói munkája során. Ez nem „rosszindulatú hazugság”, „elferdített negyedigazság” vagy „zavaros ügy”, ahogy Sümegi vádaskodik – ez tiszta sor!

Írásában Sümegi egyre merészebben bánik engem illető jelzőivel és a hasonlítgatásaival, míg végül úgy beszél rólam, mint titkosszolgálatok aljas eljárásait alkalmazó propagandistáról. Az igazság kimondása nem propaganda, az elsumákolása viszont az!

Záró soraiban nem kevés pátosszal úgy fogalmaz, most megcselekedte, amit a „haza” megkövetelt tőle – mintha bármiben is hasonlítana egy csatában elvérzett spártai hősrre azzal, hogy steril körülmények között összetákolta egy komolyan nem vehető dorgálást. Egyébként is, mi ez az idézőjeles „haza”? Mundér? Vagy inkább slepp?

Vagy pusztán önérdek. Hiszen megemlíti, hogy éppen egy Kristóf Ágotáról szóló könyvön dolgozott – onnan kellett kiszakítania magát (vagy szakítottam ki én őt, áttételesen), hogy megírja élete első negatív recenzióját. Bizonyára bosszúságot okoztam neki: művéből már bajos lesz kihagyni az abúzus-elemt, hiszen amit a bántalmazássorozatról leírtam, már el nem tűnethető, és lényegét tekintve megcáfolhatatlan.

Sajnálom. Itt az idő félretenni a személyes sérelmeinket, és egy közös célért együttműködni, amennyiben van ilyen. Miért ne lehetne?

Továbbra is várom az építő jellegű szakmai (történelmi, irodalmi, pszichológiai) párbeszédet.

Zalaegerszeg, 2025. január 9.